

uit de serie
Belangrijke Amsterdamse Architecten

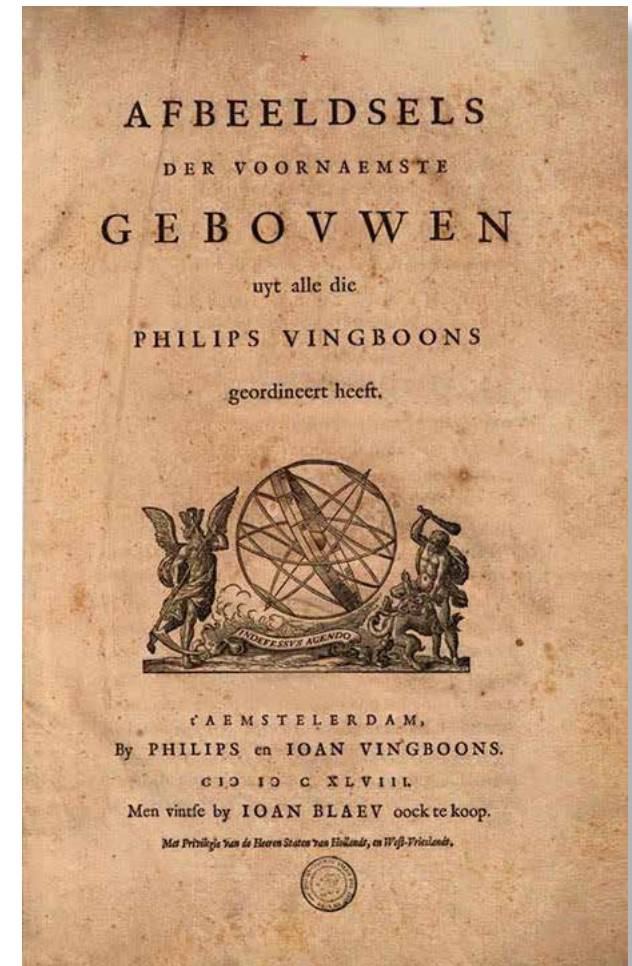
Philips Vingboons
(1607-1678)

Philips Vingboons werd in de Sint Antoniesbreestraat geboren, vlakbij de Salamandersteeg, anderen beweren op het huidige nummer 64. Zijn vader, David Vinckboons, was rond 1590 van Vlaanderen uitgeweken naar Amsterdam, maar dat was niet om het geloof want de familie bleef zijn leven lang katholiek, ook de kinderen. Het was eerder om de kansen die Amsterdam bood nu Antwerpen en de rest van Vlaanderen doodbloedde door de blokkade van Antwerpen's haven. David was schilder en tekenaar en startte in Amsterdam een werkplaats waar landschappen en Bijbelse taferelen werden vervaardigd, alsmede tekeningen, gravures en kaarten. Alle kinderen bleken zich kunstzinnig te ontwikkelen en veel van hen namen deel aan de productie in vaders werkplaats. De oudste zoon Pieter werd landmeter en cartograaf, Philips, waarschijnlijk geboren in 1607, legde zich aanvankelijk toe op schilderen en de geweldig populaire cartografie, voordat hij zich op de architectuur stortte. De derde zoon, Johannes, werd tekenaar, cartograaf en graveur en was daar zo goed in dat hij buiten het familiebedrijf ook nog voor de kaartmakers Gerrits, Visscher en Blaeu werkte. De vierde zoon was Julius die behalve cartograaf ook architect werd en furore maakte in Zweden. Daarnaast assisteerde hij regelmatig zijn broer Philips bij omvangrijkere opdrachten. De vijfde zoon David was in vaders atelier werkzaam en de zesde zoon Aernout werd advocaat en procureur, wat de familie bij de familie zaken ook best kon gebruiken. David kreeg in totaal tien kinderen, maar over de overige vier valt schijnbaar niets te vertellen.

Philips werd in 1636 tekenaar bij een architect en men neemt aan dat dit Jacob van Campen is geweest. Daar leerde Philips de architectuur kennen en kwam in aanraking met de bouwstijl die we het Classicisme zijn gaan noemen. Doodat vader Vingboons actief was in de prentenhandel kwamen Philips veel prenten van Italiaanse kunstenaars onder ogen. Daardoor raakte hij vertrouwd met de Italiaanse architectuur van bijvoorbeeld Andrea Palladia. Een opdracht waarbij Philips Van Campen mocht assisteren zouden in 1637 de Heiligewegspoort en de schouwburg aan de Keizersgracht zijn geweest. Al doende ontstond het Hollands classicisme met zijn zuilen, pilasters en frontons. Het werd vooral ingezet voor grote landhuizen en stadspaleizen. De kracht van Philips was het deze stijl te vertalen naar het simpeler grachtenhuis op een enkel perceel van 6 á 7 meter breed. Hij was de bedenker van de halsgevel, die in zijn oervorm volledig classicistisch is, met alle kenmerken als pilasters en frontons en in principe opgetrokken van natuursteen.

Philips Vingboons

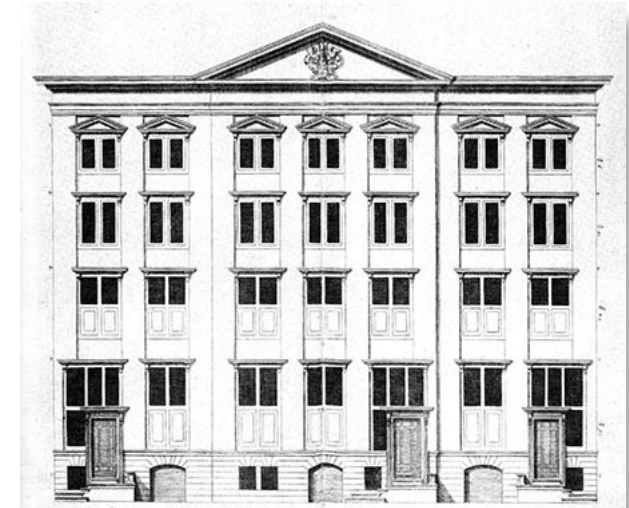

Boven: Omslag van het modellenboek "Afbeeldsels" van Philips Vingboons'scheppingen

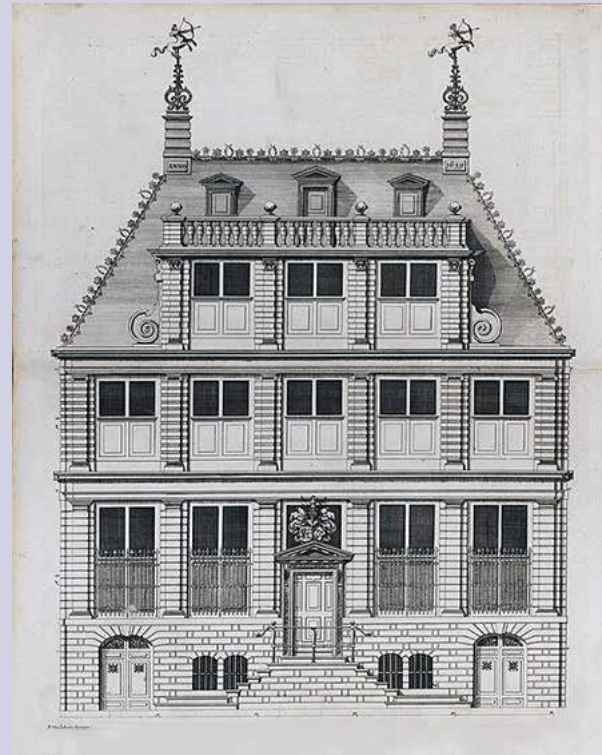
Omslag: Cromhouthuizen Herengracht 364-370, gebouwd in 1660. Foto: Martin Alberts 2006, bron Stadsarchief Amsterdam

In 1645 trouwde Philips met Petronella Questiers, dochter uit een eveneens katholieke familie die net zo cultureel ontwikkeld was als de Vingboons, maar dan meer als dichters en schrijvers. Door katholiek te blijven miste Philips alle overheidsopdrachten, maar compenseerde dat door opdrachten van geloofsgenoten als Cromhout, Poppen en Belin la Garde. Burgemeesters behoorden wel tot zijn klantenkring. De eerste die iets in Philips zag, was Reinier Pauw voor wie hij in 1637-'38 Westwijk in de Purmer bouwde. Voor Pauws broer Michael verbouwde hij de voormalige suikerbakkerij Herengracht 168 (foto rechts). Aan de grachtzijde voorzag hij het huis van een nieuwe gevel die de eerste kenmerken van de halsgevel laat zien. In 1639 verbouwde Vingboons de drie panden Singel 282-286 voor burgemeester Anthonie Oetgens van Waveren (tekening rechts). Er kwam een nieuwe voorgevel voor de drie huizen die het geheel op een stadpaleis deden lijken maar in feite de drie huizen als aparte wooneenheden in stand lieten. Oetgens bewoonde alleen het middendeel en beide belendende panden werden verhuurd. Philips bouwde diverse buitenhuizen, van groot tot klein, maar in Amsterdam bleef het voorlopig bij verbouwingen. Het eerste volledig nieuw gebouwde huis in Amsterdam was in 1639-'41 dat voor Joan Huydecoper, Singel 548. Dat werd meer een stadpaleis van 50 voet breed. Daarvoor sloopte Huydecoper drie panden. Kenners ontdekken allerlei invloeden van buitenaf, zelfs van Franse architecten. Huydecoper was attent geworden op Vingboons doordat Westwijk in de Purmer naast zijn buitenhuis stond. In feite had Reinier Pauw de benodigde grond van Huydecoper gekocht. Huydecoper zou in de periode 1650-1660 zes maal burgemeester worden. Zijn huis werd in 1943 verwoest door een neerstortende Engelse bommenwerper.

Niet alleen regenten en burgemeesters gaven Philips Vingboons opdrachten, ook kooplieden lieten hem een huis bouwen. Op Keizersgracht 319 verrees in 1939 een 8½ meter breed woonhuis voor Daniel Sohier. Bijzonder daaraan is de halsgevel met een extra trap. De pilasters zijn heel consequent tot boven aan toe doorgezet. In 1641-'42 bouwde hij voor Pieter Jansz Sweelick, de zoon van de componist, een dubbel huis op Oude Turfmarkt 145-147. De twee aparte huizen waren perfecte spiegelbeelden van elkaar en ze deelden een statige dubbele stoep. De gevels waren deze keer bijna volledig van baksteen met enkele natuurstenen details. Door de dubbele breedte en de natuurstenen lijsten zijn de horizontale accenten bepalend voor het uiterlijk. Helaas vond architect A.L. van Gendt het in 1882-'84 nodig de

Links: Keizersgracht 319, het huis voor David Sohier

Boven: Twee stadia van het huis Singel 548 voor Joan Huydecoper, links het ontwerp en rechts de verbouwde versie die bij het bombardement vernield werd

Rechts: Het ontwerp voor de huurhuisjes van het Burgerweeshuis in de Sint Luciënsteeg

gevel van nr.147 opnieuw op te trekken in een soort neo-rennaissance.

Vlak bij op de Oude Turfmarkt bouwde Vingboons in 1642-'44 voor het Sint Pietersgasthuis een rij van negen huizen om te verhuren. Ze kregen allemaal de inmiddels vertrouwde halsgevel, op het huis in de knik van de Oude Turfmarkt na. Dat werd vijf traveeën breed waarvan de middelste drie weer eenzelfde gevel had als de overige acht. Voor het Burgerweeshuis bouwde Vingboons in 1652-'53 in de Sint Luciënsteeg een rijtje van acht eenvoudige huisjes, eveneens om te verhuren. Een dergelijk project aan de andere zijde van de steeg is niet doorgegaan.

Van andere statuur was het complex van vier huizen Herengracht 364-370 in opdracht (1660) van Jacob Cromhout. Hij was een geloofsgenoot van Vingboons en kreeg veel tegenwind van de Kerkeraad omdat ze hem ervan verdachten in de achterhuizen een schuilkerk te willen creëren. Er volgden diverse wijzigingen op de bouwplannen om de Kerkeraad tevreden te stellen. Uiteindelijk werd de bouw in 1662 afgerond. Omdat de bouw van de vier huizen niet tegelijk plaatsvond hebben ze het karakter van losstaande huizen. Een monumentale doorlopende gevel als bij eerdere ontwerpen van rijen huizen ontbreekt hier. Wel zijn ze van Bentheimer zandsteen in plaats van baksteen.

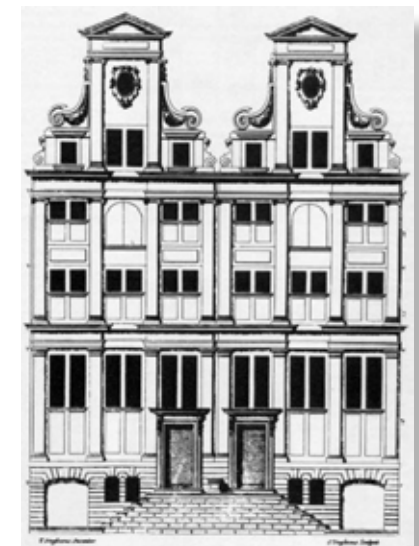
Het succes van zijn buitenhuizen en van zijn smalle stadshuizen bezorgde Philips zoveel faam dat hij ook opdrachten voor bredere, zogenaamde dubbelhuizen kreeg. In 1642 bouwde hij voor kruidfabrikant Abraham Croock op Geldersekaade 18 een groot huis van 7 traveeën breed (2007-'08 gerestaureerd) en voor de katholiek geworden Joan Poppen het kapitale Kloveniersburgwal 95 (staat er nog steeds, zij het enigszins verbouwd) en in 1650 bouwde hij voor de gebroeders Schuyt een groot huis Oudezijds Voorburgwal 205-207 (in 1927 afgebroken voor uitbreiding van het stadhuis). Eveneens in 1650 verrees Kloveniersburgwal 77 voor Nicolaas Bambeek en in 1655 Oudezijds Voorburgwal 316 (De Ladder Jacobs) voor suikerbakker Pieter de Mayer.

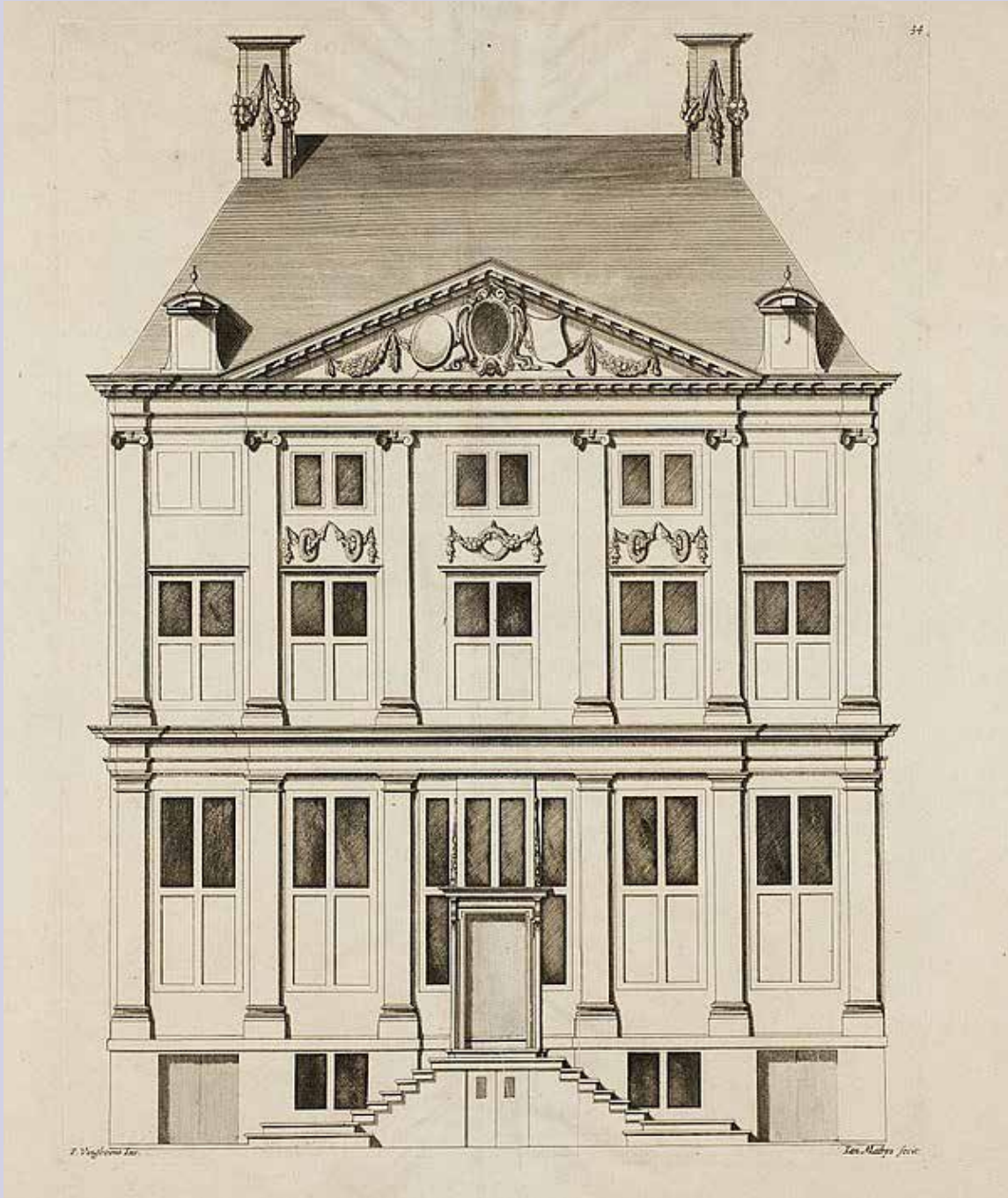
In de Vierde Uitleg bouwde Philips Vingboons ook diverse huizen, maar de smaak veranderde en hij moest noodgedwongen zijn ontwerpen aanpassen. De opdrachtgevers waren "pilaster-moe", de gevels werden strakker onder invloed van nieuwe architecten als Adriaan Dortsman. Niet dat Vingboons nooit zonder pilasters kon ontwerpen; hij bouwde eerder gladdere gevels (Pauw 1638 en Croock 1642). Voor Isaac Nijs bouwde hij Keizersgracht

Philips Vingboons

Oude Turfmarkt 145-147 werd gebouwd voor de zoon van componist Jan Pieter Sweelinck als een gespiegeld dubbel huis. In 1882-'84 vernieuwde architect A.L. van Gendt de voorgevel van nr. 147.

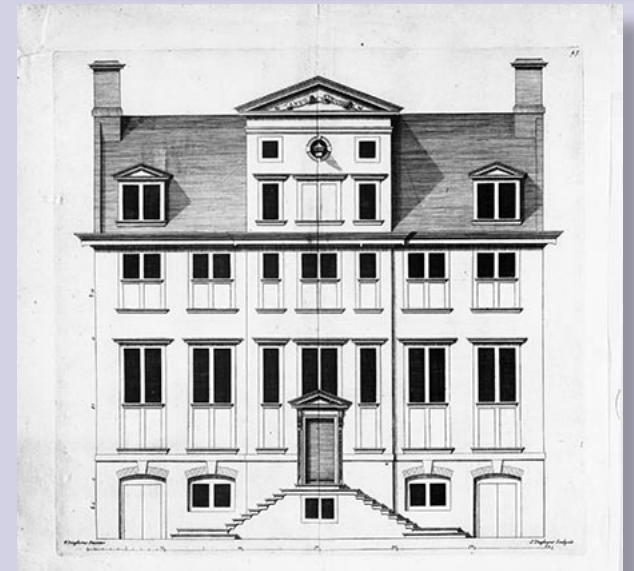
Philips Vingboons

Links:
Herengracht
386 voor Carel
Gerards

Re.boven:
Geldersekade 18
voor Abraham
Croock (met
zwaar verbouwde
gevel)

Re.onder:
Geldersekade 18,
de ontwerp-
tekening

577, voor Carel Gerards Herengracht 386 en voor Guillaume Belin la Garde Herengracht 412. Even verder op nr. 450 een huis voor Joseph Deutz en nr. 466 voor Jeronimus Haase. Er lagen nog veel meer plannen klaar om verwezenlijkt te worden maar door het Rampjaar (1672) kwam het er niet meer van.

In 1670 startte de bouw van meer dan 200 zogenaamde wevershuisjes in de Noordse Bosch. Hiervoor maakte Vingboons alleen het ontwerp en met de uitvoering had hij geen bemoeienis. Uit het ontwerp bouwden verschillende soorten huisjes, al naar gelang het grondstuk diep was. Deze huisjes was een gemeenschappelijk project van de instellingen Burgerweeshuis, de beide gasthuizen en het Leprozenhuis.

Door het Rampjaar raakte de bouwactiviteit in het slop en Philips Vingboons raakte zonder opdrachten. Hij wist nog wat inkomsten te halen uit een tweede deel van zijn "Afbeeldsels" dat tot ver over de grenzen gewilde lectuur werd.

We sluiten af met een vreemde eend in de bijt. U kunt het huis niet meer bekijken omdat het voor de bouw van het Scheepvaarthuis afgebroken werd. Op een vijfhoekig perceel op de hoek Prins Hendrikkade-Binnenkant creëerde Vingboons in 1649 een blok van vier woonhuizen voor Martin van der Schilde. Het werd gesloopt in 1916 en was toen al tamelijk onttakeld (afbeeldingen rechts).

Philips Vingboons' gloriëtijd lag net voor de Vierde Uitleg. Daarom zijn veel van zijn stads-huizen vervangingen van huizen in de oude stad of in de grachtengordel van de Derde Uitleg, meestal zeer eenvoudige optrekjes die inmiddels kostbaar geworden bouwgrond in beslag namen. Soms waren de bouwsels goed genoeg om via een verbouwing aan te passen aan de wensen van de eigenaar en kregen ze alleen een nieuwe gevel.

Wij stelden eerder dat Vingboons geen opdrachten van de stedelijke overheid kon krijgen omdat hij katholiek was en bleef. Dat neemt niet weg dat bij het ontwerpen van het nieuwe stadhuis op de Dam diverse tekeningen door hem gemaakt zijn. Dat is ongetwijfeld het gevolg van zijn goede band met Jacob van Campen en zijn eerdere werk voor deze architect. Het definitieve ontwerp voor het stadhuis is immers door Van Campen gemaakt.

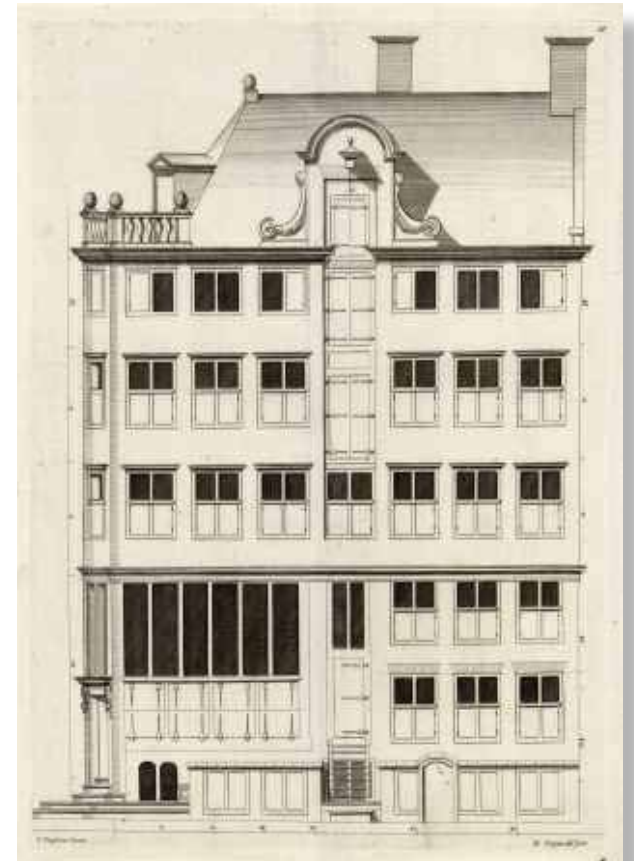
Voor een overzicht van zijn honderden scheppingen raadpleegt u omvangrijkere werken zoals bijvoorbeeld het boek van Koen Ottenheym ISBN 90-6011-626-7.

Philips Vingboons

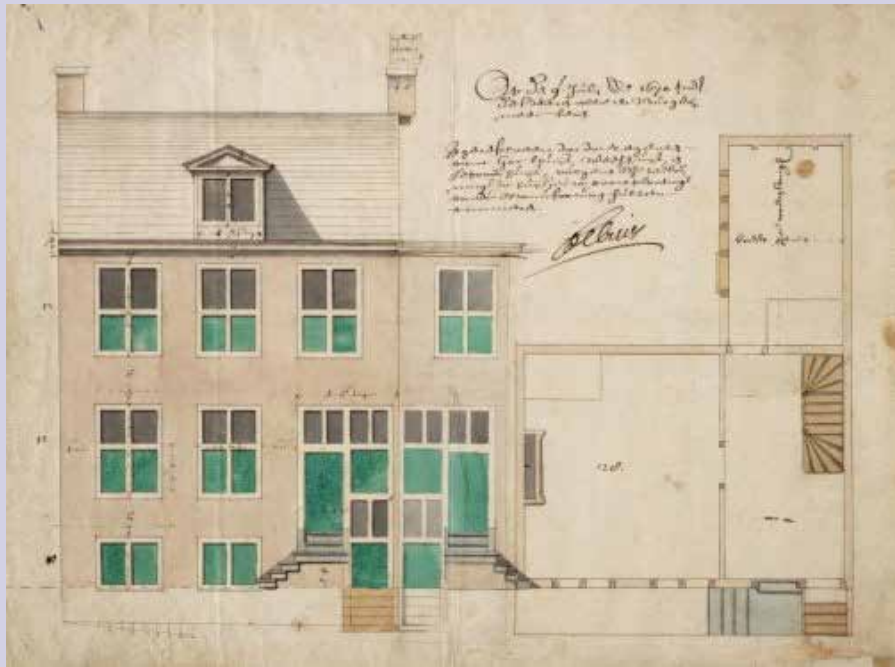

Boven: Prins Hendrikkade 1-3, zijde Binnenkant

Onder: Prins Hendrikkade 1-3, zijde Binnenkant, de ontwerptekening van Philips Vingboons

Wevershuisjes in de Noordse Bosch, het eenheidsontwerp voor de gevels

Tweede Weteringdwarsstraat, aquarel door H.J. Missët. Stadsarchief Amsterdam

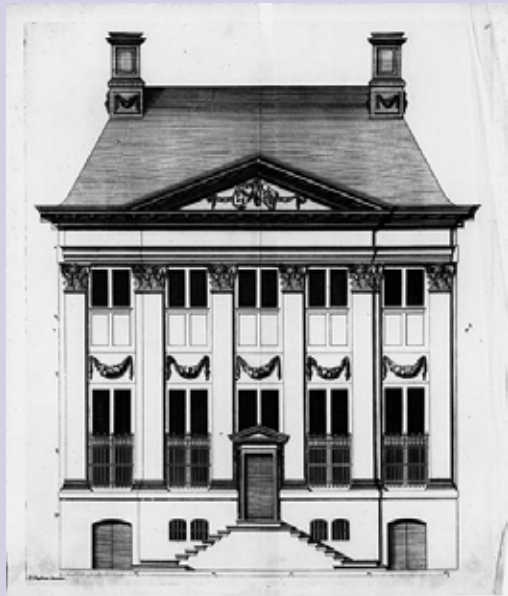

Kloveniersburgwal 95, ontwerp...

...en zoals het er vandaag bijstaat, zonder stoep

Herengracht 258, ontwerp...

...en vandaag, zonder kap

Philips Vingboons

Theo Bakker's Domein

Op deze site vindt u makkelijk leesbare maar toch informatieve verhalen over de ontstaansgeschiedenis van Amsterdam. Ze zijn onderverdeeld in rubrieken als Middeleeuwen, godsdiensten, nijverheid en handel, transport, openbaar vervoer, haven, watermanagement, stadsuitleg, annexaties, verkeersdoorbraken, chroniquers en allerlei andere zaken.

Klik hier voor een overzicht van alle PDF's op deze site

